

Kitap İncelemesi

Fazıl SAĞLAM (1999). Siyasal Partiler Hukukunun Güncel Sorunları, (İstanbul: Beta Yayınları, XII + 212 s.)

Türkiye'de siyasal partiler tüzesine ilişkin sorunlar 1961 Anayasası ile gündeme gelmiştir. Bu anayasa ve dört yıl sonra çıkarılan 648 sayılı Siyasal Partiler Yasası, ardından 1982 Anayasası ve bu dönemde çıkarılan 2820 sayılı Yasa ile siyasal partiler, demokrasinin vazgeçilmez unsurları olarak tanımlanmış; bir yandan güvenceler getirilirken, diğer yandan yasaklar öngörülmüş, bu yasaklara aykırı etkinlikte bulunan partiler kapatma yaptırımıyla karşı karşıya kalmıştır. Kimi demokratik ülkelerde de siyasal partiler, yaklaşık elli yıldır, gerek anayasal gerekse yasal düzenlemelere konu olmuş, ancak bu düzenelemeler, Türkiye'de olduğu gibi önemli tartışmalara, sorunlara neden olmamıştır. Türkiye'de 1961 Anayasası döneminden bu güne yirminin üzerinde siyasal parti Anayasa Mahkemesi tarafından kapatılmış, hemen her kapatma davası yeni tüzel ve ideolojik tartışmalara yol açmıştır.

Ülkemizde bu zaman süresince siyasal partilerin yasaklanmaları ve bu konudaki diğer tüzel düzenlemeler hakkındaki en kapsamlı kitap, Doğu Perinçek'in, yayınladığı ve 1985'te "Anayasa ve Partiler Rejimi" adıyla güncelleştirdiği çaişması olmuştur. Fazıl Sağlam'ın aşağıda tanıtacağım, "Siyasal Partiler Hukukunun Güncel Sorunları" adlı eseri ise, konuyla ilgili güncel bilgileri, tartışmaları içermesi ve benimsediği karşılaştırmalı inceleme yöntemi nedeniyle, siyasal partiler tüzesinde temel eser niteliğindedir.

Sağlam'ın kitabı üç ana bölümden oluşmaktadır. "Karşılaştırmalı Hukukta Siyasal Parti Hukukunun Güncel Sorunları" adlı birinci bölümde yazar, tüzel düzenlemelerde örnek alınan ülke olarak Federal Almanya'yı kısaca incelemekte, Almanya'da partilerin kamu hukukuna girişini, anayasal ve yasal düzenlemeleri aktarmakta, ardından, bu çerçeve içinde "militan demokrasi" anlayışı ve partilerin yasaklanması konularına değinmektedir. Yazar bu bölümde, siyasal partiler hukukunda birinci ve ikinci kuşakta yer alan ülkeler ayrımı yapmıştır. Birinci kuşakta, henüz anayasal ve yasal düzenlemelerin değişik aşamalarında yer alan ülkeler ele alınmaktadır. İkinci kuşak partiler hukuku ise, partileri, devlet dizgesi içinde kazandıkları güç nedeniyle kendilerine karşı korumayı hedefleyen ve buna yönelik yeni tüzel düzenlemeler yapma gereksinimini yansıtmaktadır. Ancak yazarın incelediği ülkelerin tamamı, bazıları ikinci kuşak partiler tüzesine yakınlaşmış olsa da,

birinci kuşakta yer almaktadır. İkinci kuşak yaklaşımı ise, siyasal parti olgusunun zaman içinde kazandığı yeni boyutun doğurduğu tüzel düzenleme yapma eğiliminin yeni yeni tartışılmaya başlamasıyla ortaya çıkmıştır ve henüz olgunlaşma aşamasındadır. Böyle bir ayrıma gidilmesi, sorunların daha iyi anlaşılmasını sağladığı gibi, aynı zamanda çalışmanın dizgesel bir şekilde sunulmasını da kolaylaştırmaktadır. Yazar, bu ayrım altında önce birinci kuşakta yer alan ülkelerde, partiler hukukunun güncel sorunlarını (Batı ve Doğu Avrupa ile diğer ülkeler başlıkları altında) anayasal ve yasal düzeyle incelemektedir. Bu incelemede, birinci kuşakta yer alan ülkelerin anayasalarında ya da yalnızca yasalarında yer alan düzenlemelerin niteliği, partilerle ilgili anayasal düzenleme yapmayan ülkelerin yasalarında hangi konulara ağırlık verildiği (örneğin, devletçe yapılan mali yardımlar ya da parti içi demokrasi gibi) ele alınmaktadır. Yazar, daha sonra, yine bu ülkelerdeki parti yasağı sorununa değinmiş, anayasalarında doğrudan ya da dolaylı olarak parti yasağına yer veren ülkelerle, bu yasaklara yasa metinlerinde yer veren ülkeleri iki ayrı başlık altında inceledikten sonra, parti yasakları konusunda genel bir değerlendirme yapmıştır. Sağlam bu değerlendirmesinde, incelediği ülkelerin, anayasa ve yasalarında partilerle ilgili koruyucu ve yasaklayıcı düzenlemelere yer verdiğini, yasaklayıcı hükümlerin ayrıntılı olmadığını, genellikle devletin temel yapısını ve ilkelerini korumaya yönelik olduğunu belirtmekte, bu ülkelerdeki yasaklamaların uygulanıp uygulanmadığının ise, tüzel olmaktan çok, siyasal dizgenin, demokratikleşmenin hangi aşamasında yer aldığıyla bağlantılı olduğunu ortaya koymaktadır. Yazar, söz konusu ülkelerde de yasaklayıcı hükümlerin varlığını saptamasının ardından, bu hükümlerin, özgürlükçü demokratik düzen ile devletin varlığı arasındaki dengeyi özgürlükler aleyhine bozucu nitelikte olmadığını ve siyasal partilerin de henüz bu dengeyi bozmaya yeltenmediklerini belirtmektedir. Birinci ana bölümün sonunda ise, ikinci kuşak partiler hukukunun ne anlama geldiği ve bu çerçevede Avrupa düzeyinde siyasal parti kavramına geçiş konuları işlenmiştir. Özellikle Avrupa düzeyinde siyasal parti kavramı son derece güncel bir konudur ve yazar bu gelişmeyi bazı raporlar ile açık oturumlarda sunulan bildirimler aracılığıyla incelemektedir. Sağlam, bu başlığın sonunda da, Avrupa çapında etkinlikte bulunacak partiler için yapılması tasarlanan tüzel düzenlemelerin, yukarıda sözü edilen "militan demokrasi" anlayışını yansıttığını belirtmektedir.

İkinci ana bölümde, Türkiye'de siyasal partiler tüzesisinin güncel sorunları, karşılaştırmalı tüzedeği yerimiz, 1961 Anayasası'ndan bu güne gerçekleştirilen anayasal ve yasal düzenlemeler, 1995 anayasa değişikliklerinin ardından bu alanda yaşanan yorum sorunları, anayasa ve yasadaki ilgili hükümler göz önünde bulundurularak incelenmiştir. Bu incelemede, 1995 değişiklikleriyle, parti yasaklarının ve yasaklara aykırılık halinde uygulanacak kapatma yaptırımının dizgesel, açık ve anlaşılır şekilde düzenlendiği, parti kapatılmasını

gerektiren hallerin sınırlı olarak sayıldığı, dolayısıyla partilerin kapatılmasının zorlaştırıldığı vurgulanmıştır. Yazar, ayrıca, 1995 değişikliklerinin ardından anayasaya aykırı halen gelen, ancak geçici 15. madde kapsamında olduğu için anayasaya aykırılıkları ileri sürülemeyen yasa hükümlerinin durumunu, bu sorunun hangi yollarla aşılabileceğini, güncelliğini henüz yitirmemiş Refah Partisi davasının da ortaya çıkardığı tüzel sorunlar çerçevesinde tartışmıştır.

Son bölümde ise, siyasal partiler tüzesiyle ilgili sorunların aşılması önce düşünsel ve kültürel düzeyde, ardından tüzel düzeyde ele alınmıştır. Yazar öncelikle, iç hukukumuzdaki düzenlemelerin, yasaklamaların, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi karşısındaki durumunu tartışmış; değerlendirmelerini, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nin, Türkiye Birleşik Komünist Partisi ve Sosyalist Parti hakkında verdiği kararlar çerçevesinde yapmıştır. Sağlam, Sosyalist Parti hakkında verilen kararı eleştirmiş, Mahkeme'nin, verdiği kararda Türkiye'nin içinde bulunduğu koşulları gözardı ettiğini, ülkedeki şiddet eylemlerini görmezden gelerek, federasyonu, iki resmi dili, ayrılma hakkını savunan Sosyalist Parti'nin eylemlerini "ifade özgürlüğü" kapsamında yorumladığını belirtmiştir. Yazara göre bu, subjektif bir değerlendirmedir ve ilke olarak doğru sayılsa da, ülke koşulları dikkate alınmadığı için eksiktir. Kanımca kitabın en çok tartışma yaratacak kısımlarından biri budur. Sağlam, sorunların içi hukukta aşılması konusunda, ihmal ve zimnen ilga yollarını tartışmış, 1995 değişikliklerinin ardından anayasaya aykırı hale gelen, ya da anayasanın düzenlemediği alanlarda hüküm içeren Siyasal Partiler Yasası maddelerinin yarattığı ve yaratabileceği olası sorunların aşılabilmesi için çözüm önerileri getirmiştir.

Sonuç olarak, Fazıl Sağlam'ın kitabının, siyasal partiler tüzesiyle ilgili temel kaynak niteliğinde olduğu söylenebilir.

Murat Sevinç, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Yönetimi (Anayasa) Araştırma Görevlisi.